



יח. יחוד ה' בשלוש בחינות (כה)

אחר כן אמר: ²⁴⁰ "שבע כפולות, שש צלעות לששה צדדים והיכל קדוש מכון באמצע" ²⁴¹, ברוך כבודו ממקומו, הוא מקומו של עולם ואין עולם מקומו" ²⁴². – (דברים אלו הם) רמז לענין האלהי, המחבר בין המנגדים (=מאחד את ההפכים). ודמהו לנקדה ולמרכז של גוף בעל ששת הצדדים וששת הממדים (=קובייה), וכל עוד לא יקבע האמצע – לא יקבעו הקצוות ²⁴³.

והעיר על היחס אשר בין אלה (=עולם, נפש ושנה, כדלקמן) ובין הכח הנושא את הכל, ובו יתחברו המנגדים ביחסים הנקבעים ב"עולם ונפש ושנה" ²⁴⁴. כי הוא שם לכל אחד מהם דבר המנהל את חלקיו ומסדר אותם, ואמר (ח,ד): "תלי בעולם – כמלך על כסאו, גלגל בשנה – כמלך במדינה, לב בנפש – כמלך במלחמה":

תלי – שם התנין, רמז בו אל עולם השכל, כי התנין בו מכנין הדברים הנעלמים אשר לא ישגו בחוש ²⁴⁵.

הערות – ילמד עניים דרכו

240 ספר יצירה ב,ג: "שבע כפולות בג"ד כפר"ת, שבע ולא שש, שבע ולא שמונה. שש צלעות לששה סדרים כנגד שבע קצוות, מהן שש קצוות מעלה ומטה מזרח מערב צפון ודרום, והיכל הקודש מכון באמצע, והוא נושא את כולן. 'ברוך כבוד ה' ממקומו'."

241 שבע כפולות – בעולם: שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב ולבנה. בנפש: חכמה, עושר, ממשלה, חיים, חן, זרע ושלוש. בשנה: שבת, חמישי, שלישי, ראשון, ישישי, רביעי, שני. והם ששה ואחד מכון באמצע – שבתאי, חכמה, שבת.

242 בראשית רבה סח,ט: "ויפגע במקום – רב הונא בשם ר' אמי אמר: מפני מה מכנין שמו של הקדוש ברוך הוא וקוראין אותו 'מקום'? שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. מן מה דכתיב: 'הנה מקום אתי' – הוי: הקדוש ברוך הוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו..." הרמח"ל ברעת תבונות סי' נח ביאר שכונות חז"ל לבטא את התלות של הנמצאים בבורא, שאמלא פינה להם הקב"ה מקום הם לא היו. ובספרות הפנימית (נפש החיים שער ג מפרק ב והלאה; ספר התניא בכמה מקומות בספר) ביארו שכונות חז"ל בזה לבטא את היסוד שהוא ממלא כל עלמין והוא בכל, ואין עוד מלבדו. אולם ריה"ל מבאר את ענין ה"מקום" שהוא המרכז של הכל והמאחד של הכל. ובאמת אלו בחינות שונות בגילוי היחוד, כדלקמן.

243 אלמלא הנקודה המרכזית, היו כל הקצוות אוסף של פרטים מנוגדים חסרי משמעות. המרכז קובע את הגבולות, את היחסיות של כל פינה, ונותן משמעות לכל פרט ולכלל הקובייה. כעין זה תורת חז"ל נקראת "מקל חובלים" מפני שיש אוסף של כוחות של תלמידי חכמים ללא נקודה המחברת ביניהם, והם נאבקים זה בזה. ותורת ארץ ישראל נקראת "מקל נועם" כי בה ישנה הנקודה המאחדת המאפשרת לתת משמעות ומקום לכל דעה. וכן השבת נותנת משמעות לכל ימי השבוע הסובבים סביבה.

244 ספר יצירה הוא הבסיס לרעיון שיש התאמה בין מדרג המקומות (כגון חז"ל, ארץ ישראל, ירושלים, הר הבית וכו'), למדרג הזמנים (כגון ימות החול, שבת, רגלים, יום כיפורים), למדרג הנפשות (אומות העולם, ישראל, לוויים, כהן גדול). מי שעסק בזה רבות הוא השל"ה הקדוש ברבים מספריו ולאחריו תלמידי הבעש"ט וספרי החסידות שאחריהם.

245 על כן בספרות הפנימית מפרשים את המדרש (ב"ב עד,ב) שהקב"ה ברא את "התנינים הגדולים"

מסלול 1: יום ד לפרשת בא
מסלול 2: יום א לפרשת בא

וְרָצָה (לרמזו) בַּגְּלָגַל (על) גַּלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ הַנוֹטָה, לְפִי שְׁבוּ מִסְדְּרִים חֲלָקֵי הַשָּׁנָה.

וְלֵב - (הוא) מִסְדֵּר הַחַי (=בעל החיים) ו(הוא) מֶלֶךְ חֲלָקָיו.

וְרָצָה לוֹמַר שֶׁהַחֲכָמָה בְּשִׁלְשָׁה (אלו היא) אַחַת, וְהַעֲנִין הָאֱלֹהִי - אֶחָד²⁴⁶, וְהַחֲלוּף (=וההכדל) בִּינֵיהֶם אֲמָנָם הוּא בְּהַתְחַלְפוֹת הַיּוֹלֵיָהֶם (=החומר²⁴⁷ שלהם).

וְדָמָה (את) הַעֲנִין הָאֱלֹהִי כְּאֲשֶׁר הוּא מְנַהֵג הַרוּחָנִיִּים - לְמֶלֶךְ עַל כֶּסֶּאוֹ, אֲשֶׁר יִמְלֹאוּ צוּרָיו בְּרָמָז קַל לְפַמְלִיתוֹ וּמְשֻׁרְתָיו הַיּוֹדְעִים אוֹתוֹ, מִבְּלֵי תְנוּעָה מְצֻדָּה וְלֹא מְצֻדָּם²⁴⁸. וְדָמָה כְּאֲשֶׁר הוּא מְנַהֵג הַגְּלָגָלִים - כְּמֶלֶךְ בְּמַדִּינָה, כִּי הוּא צָרִיךְ לְהִרְאוֹת בְּגִלְיוֹת הַמְדִינָה, כְּדִי שִׁירָאָה עַל כָּל חֵלֶק מִמֶּנָּה שֶׁלְטוֹנוֹ וּמוֹרָאוֹ וְהַתּוֹעֵלוֹת הַבָּאוֹת מִמֶּנּוּ²⁴⁹. וְדָמָה כְּאֲשֶׁר הוּא מְנַהֵג הַחַי - כְּמֶלֶךְ בְּמַלְחָמָה, לְפִי שֶׁהוּא בֵּין הַנְּגוּדִים, יִשְׁתַּדֵּל לְהַגְבִּיר אֶת הַמִּתְחַבְּרִים אֵלָיו וְלֹהֲכַנִּיעַ אֶת הַחוֹלְקִים עָלָיו.

וְהַחֲכָמָה (המתגלית בכל שלוש הדרגות הנ"ל היא) אַחַת. וְאֵין הַחֲכָמָה בַּגְּלָגָלִים יוֹתֵר גְּדוּלָּה מִהַחֲכָמָה בְּקִטָּן שֶׁבְּכַעֲלֵי הַחַיִּים²⁵⁰. וְאֲמָנָם גְּדוּלָּה מְעַלֵּת הֵהֶם (=הגלגלים) בְּאֲשֶׁר הֵם (עושים) מַחְמָר וְךָ, קִיָּם (=לא מתכלה), לֹא יִכְלֹם אֲלֵא זֶה אֲשֶׁר בְּרָאָם (אם ירצה בכך), וּבַעֲל

הערת - ילמד ענוים דרכו

ואחר כך "סירס הזכר והרג הנקבה", סירוס הזכר הוא העלמת סודות התורה והריגת הנקבה היא העלמת טעמי המצוות. המבט האחרותי של עולם הטבע הוא מלמעלה למטה. יש מלך היושב על כסאו ומתחתיו המלאכים המוציאים את פקודותיו, ומשם משתלשל הדבר אל הכוכבים עד לנמצאים למטה. התנין הוא רמז לכל סדרי ההנהגה האלוהיים שבהם הוא מנהיג את עולמו אל התכלית. 246 ריה"ל מדרג להלן שלושה סוגים של יחוד: יחוד "ממלא כל עלמין" (המתגלה בעולם המלאכים שעושים רצונו מתוך פנימיותם ללא כל ציווי עליהם, כי הם ישרים עם הרצון האלוהי); "יחוד מסובב כל עלמין" (מלכות ה' שתגלה באדם בימות המשיח, שאין עוד מלבדו שולט ומושל) ויחוד "שמו על ישראל עם קרובו" (יחודו בזמן הזה, שמנהיג את ישראל ונלחם באויביו באופן שאין כוח שיכול לעמוד כנגדו). [נהם כנגד שלוש בחינות בגילוי הרצון: רצון יוצר הבורא עולמות, רצון הבוחר בין אמת ושקר, רצון הבוחר בין טוב ורע. ויש רצון נמוך יותר - הדחף הגשמי. וכולם כלולים באדם, ואכמ"ל].

247 חומר - בניגוד ל"צורה", ולא חומריות, שהרי מדבר כאן גם על העולם הרוחני - הערת מו"ר הגר"י שילת.

248 השכלים - המלאכים "עושי דברו לשמוע בקול דברו". הם יודעים את רצון ה' בטבעם. וכן האדם לפני החטא היה "ישר", וכן ישראל בהר סיני: "אני אמרתי אלוהים אתם", שהרי הקדימו נעשה לנשמע, ונקבעו דברי ה' בליבם. הרי שרצון ה' מאחד את כל המלאכים, אף על פי שבפרטים הם שונים והפוכים זה מזה.

249 תהלים יט: "השמים מספרים כבוד אל ומעשה יָדָיו מְגִיד הַרְקִיעַ... מְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ וְתִקְוַתּוֹ עַל קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מִחֶמְתּוֹ". בהמשך המזמור מתגלה כבוד ה' דרך התורה, וזה יתגלה לעתיד, שכל פעילות העולם מונהגת על פי השגחת ה'.

250 עיין א, סח; ג, יז; ה, כ. בכל המקומות הנ"ל כוונת הדברים שחכמת ה' המתגלה בנמלה אינה פחותה מהחכמה המתגלה בגלגלים. אבל כאן מתכוון ליותר מכך: בפנימיות זו אותה חכמה! אותה חכמה שיש במלאכים מתגלית גם בבעלי החיים, שהרי יחוד ה' מתגלה בשניהם, אלא שהופעה של היחוד שונה בהתאם לחומר.

החיים מחמר מקבל רשם, נפעל, פועלים עליו הנגודים הבאים עליו חליפות מקור וחס וזולת זה, ומכלה אותו הזמן, לולא החכמה אשר התחכמה לו בזכרות ובנקבות כדי שישאר המין עם אבד האישים. וזה (נעשה) בסבוב הגלגל והזריחה והשקיעה, כמו שהעיר זה הספר עליו²⁵¹.

ואמר שאין הבדל בין בריאת הזכר והנקבה אלא מה שבין הראות איבריהם (בזכרים) והסתרתם (בנקבות)²⁵². וכבר התבאר (עניין) זה בנתיח (בחכמת האנטומיה), שאיברי הנקבה הם איברי הזכר אלא שהם מהפכים כלפי פנים, כמו שאמר: ²⁵³ "זכר באמ"ש ונקבה באש"ם, חזר גלגל פנים ואחור, אין בטובה למעלה מענג ואין ברעה למטה מנגע"²⁵⁴. רצונו לומר שאותיות אמ"ש ואש"ם, וענג ונגע אחת הן, ואין ביניהן אלא הקדימה והאחור, כמו שהזריחה והשקיעה לגלגל אחד בחקו, ובחקנו אנו - הארת פנים והפנית ערף.

אחר כן דבר בחידות על האיברים שלמטה מהסרעפת, מוצאי ארבעת היסודות, באמרו (ו,א-ב; ח,ד): "שני לוועים ושני עליזים²⁵⁵, שני נועצים ושני עליצים, עשאן כמין מריבה, ערכן כמין מלחמה, מקצת אלו מצטרפין עם אלו, אלו תמורת אלו, אלו כנגד אלו, אם אין אלו אין אלו, וכלן אדוקין זה בזה". והרמז מובן בכללו, אף אם יקשה הפרוט, של צרך בעל החיים אל הנגודים (=כוחות מנוגדים זה מזה כדי לשמור על

הערות - ילמד ענוים דרכו

251 כלומר בספר יצירה, איני יודע היכן. ואולי כוונתו למה שאמר שם (ב,ז): "כ"ב אותיות יסוד קבועות בגלגל ברל"א שערם, חזר גלגל פנים ואחור". אכן לבעלי החיים יש מחזוריות קבועה בעונות השנה לרבייה. באדם לעומת זאת תלויה הרבייה בין השאר במחזוריות הגופנית של האשה. ועיין בדברי ריה"ל לעיל בסעיפים ח-ט על השפעת המזלות על הנעשה בארץ.

252 יש שני סוגים של שוני: יש שוני שאין בין שני הצדדים שום התאמה ולכן גם אין שום קשר, ויש שוני שהם מתאימים אבל הפוכים זה מזה, ובכך דווקא הם יכולים להשלים זה את זה. השוני בין הזכרים לנקבות הוא הסוג השני.

253 ה,א: "המליך אל"ף ברוח וקשר לו כתר, וצרפן זה בזה וצר מהן אויר" בעולם, רוי"ה בשנה, גוי"ה בנפש, זכר ונקבה, זכר באמ"ש ונקבה באש"ם. המליך אות מ' במים וקשר לו כתר, וצרפן זה בזה וצר בהן אר"ץ בעולם, קו"ר בשנה, ובט"ן בנפש, זכר ונקבה, זכר במא"ש ונקבה במש"א. המליך ש' באש וקשר לו כתר, וצרפן זה בזה וצר בהן שמי"ם בעולם, חו"ם בשנה, רא"ש בנפש זכר ונקבה, זכר בשמ"א נקבה בשא"מ". וסוף דבריו מפרק ב סעיף ה.

254 שם פרק ב סעיף ז. ביאור העניין שההבדל בעולם בין הטוב לרע אינו בכוחות השונים אלא בסדר ובאי הסדר. הטוב בא לעולם כאשר הכוחות מסודרים כראוי, והרע בא לעולם כאשר אותם כוחות פועלים שלא כסדרם.

255 שמונה איברים: שתי כליות, כבד ומרה, המסס וקבה, קורקבן וטחול. שתי הכליות שוות זו לזו ומאפשרות זו לזו החלפה (=אלו תמורת אלו). הכבד והמרה מגבילים זה את זה (=אלו כנגד אלו). המסס הוא איבר שמתחבר לקיבה והיא ממשיכה את התהליך שהוא התחיל (=מצטרפין עם אלו). הקורקבן והטחול אינם משרתים את אותה מטרה אלא נמצאים זה בסמוך לזה (=אלו עם אלו). יש כאן ארבעה קשרים: שוויון, ניגודיות שיוצרת איזון, שונות שיוצרת השלמה, וצמידות חיצונית.

מסלול 1: יום ד לפרשת בא
מסלול 2: יום א לפרשת בא

איוון), וְאִיךָ תִצְמַח שְׁלֵמוֹתוֹ מִן הַמְּלַחְמָה הַזֹּאת, וְלוֹלֵא הַמְּלַחְמָה הַזֹּאת לֹא הֵיְתָה לוֹ שְׁלֵמוֹת²⁵⁶.

שאלות מנחות:

- ✦ מהי כוונת המלאכים באומרים: "ברוך כבוד ה' ממקומו"?
- ✦ מהי המשמעות של הנקודה המרכזית? מדוע היא יוצרת שינוי לכל הפרטים בעצם קיומה? מדוע קיומה מבטל את מאבקי הכוח והסכסוכים?
- ✦ מה הן שלוש המדרגות של יחוד השם? אם היחוד הוא אותו יחוד, מדוע הוא מתגלה באופן שונה בכל אחת מהמדרגות השונות?
- ✦ כיצד דווקא דברים שהם הפוכים זה מזה תלויים בקיומם זה בזה?

הערות - ילמד ענויים דרכו

256 כל כוח צריך להיות מאוזן, אבל בעולם הגשמי יש נטייה לכוחות להתפשט מעבר לאיזונים, ועל כן קיימים כוחות הפוכים שיוצרים איזון דווקא על ידי המאבק. קיום העולם והאדם תלויים במאבקים אלו.

מסלול 1: יום ד לפרשת בא

מסלול 2: יום א לפרשת בא